

Pologarju, ki so ga izpustili iz ječe. Niso mu mogli ničesar dokazati. Nihče drug se ni potegoval za hišo, tako ni mogla izpolniti očetove poslednje želje.

V jesenskem soncu, ki je oblivalo pobočja, je s kovčgom v rokah stopala navzdol, v svet, iz katerega je bila ubežala pred prevarano ljubeznijo. Grenek spomin, grob njenega otroka, vse je bilo tako blizu, a vendar že daleč za njo. Vračala se je nazaj v življenje, v katerem bo morda utonila brez sledu, kot njena temna postava na stezi v jesenskem gozdu.

IGNAC KOPRIVEC

GOSPODIČNA VIDA

I

Na hodniku drugega nadstropja velike stanovanjske kasarne sta se srečali dve ženski, pogledali sta se, nasmehnili se druga drugi, dasi se do tistega časa nista še nikoli videli, in sta šle vsaka po svoji poti.

Starejša, petdesetletna služkinja, ki si je iskala kot priložnostna delavka, pomivalka in gospodinjska pomočnica že leta in leta dela, je na koncu hodnika obstala, se plaho okrenila ter pogledala za elegantno damo, ki jo je bila pozdravila in se ji nasmehnila. Štirideset let se ji že nihče ni nasmehnil tako ljubko, tako domače in pristrčno kakor ta lepa tujka. Štirideset let, vse od takrat, ko so ji zagrebli mater, so jo suvali, psovali, se znašali nad njo brez slehernega povoda ter jo gledali s tistimi hudobno prezirnimi očmi, v katerih se svetljika stud nad malenkostjo služkinje: »Bog vas blagoslovi za ta nasmešek, gospodična!« je dejala s solznimi očmi. »Dober otrok morete biti; mati vas je lahko vesela.« S koncem predpasnika si je obrisala solzo in še enkrat s pogledom obletela oddaljujočo se neznanko, potem pa je šla po opravku.

Drugo jutro se je ponovilo isto: srečali sta se, se nasmehnili, se pozdravili in šli, a še dolgo po srečanju sta se nasmihali sami sebi.

Vsako jutro odslej je priložnostna delavka Katarina Dobravec spremljala prijazno neznanko z ljubečimi, zasolzenimi očmi od strmega stopnišča; ko se ji je poslednja guba neznankine obleke izgubila izpred oči, se je stresla, obrisala oči in šla na delo. Nekam lažje ji je začenjalo iti delo od rok; led v srcu se je tajal in vse njeno življenje se je okrenilo v popolnoma novo, doslej nepoznano smer. Zdelo se ji je, da vidi pred seboj nekaj cilj; kakšen bi utegnil biti, prav za prav ni vedela, toda čutila ga je in ga je bila vesela. Sivi, mračno zatohli zidovi, ki so ji izmozgavali leta in leta moči, so se ji tisti dan zdeli

nekako svetlejši, celo snažni in skoro prikupljivi. Le kako je mogla sovražiti te nedolžne zidine, ki ji niso nikoli napravile hudega, in gledati v njih pošasti! — Pramen prvih jutranjih sončnih žarkov se je prikradel skozi okna, razlezel se po prostoru in risal na steno pravokotne ploskve, ki so trepetaje medlele in se izgubljale ter se znova začrtavale. Nasmehnila se je tem novim žarkom: »Sonce, glej, sonce!« je vzkliknila. »Saj tudi sonce sije tu, pa ga do tega jutra nisem opazila.« Z veseljem se je lotila opravila, ne z nevoljo in jezo kot tistega dne. Zazdelo se ji je, da je tudi to njeno delo vredno toplega čustva, ne pa sovraštva in kletve. Pomivala je kuhinjsko posodo. Te mastne, lepljivo se je oprijemajoče zvezdice, ki so plavale na vodi, je mrzila, ker so ji lezle v razpokane roke in jo skelele — danes pa so ji bile ljube; — zazdelo se ji je, da jo izpod teh zvezdic gleda dvojje jasnih in svetlih oči, odkritih in prijaznih, ki ji ljubko mežikajo. S peskom je ribala sajasta dna pločevinastih loncev in očrnelih pečenjakov, jih pazljivo brisala in polagala na popolnoma nova mesta. Vse, kar je napravila do tistega dne, se ji je zdelo slabo opravljeno; — le kam je gledala, da ni videla vsega, kar bíje v oči. Menda je bila slepa, ker ni videla; ampak zdaj, ko ji je padla mrena z oči, se bo začelo drugače: vse mora ležati snažno, svetlo na svojem mestu. Saj je vendar plačana za to.

Stopila je k štedilniku ter pobrskala po ugašajoči žerjavici. Rdečkasti plamenčki so medlo utripali s kratkimi utripi, se za hip umirili pa zopet zatrepetali in se razlezli. Gledala je te plamenčke in zazdelo se ji je, da rišejo na ozadju štedilnika obrise belih, polnih lic, na koncih obžarjenih z rožnato rdečo svetlobo, z majhnima, plitvima, komaj opaznima jamicama, ki se jim podajata prav tako kakor rožnata barva. Zravnila se je, zaprla štedilnik in se zamislila.

»Taka bi bila moja, ko bi mi jo Bog dal,« je dejala in nekam žalostna je bila nad jalovostjo svojega življenja. Nikoli do tistega dne ji ni prišlo na misel, da bi njeno življenje lahko imelo tudi sončne strani, ko bi ne bila ostala samica. Nikoli ni pomislila, ali si dala dopovedati, da utegnejo biti otroci vir sreče in dobre volje, njej se je upiralo vse, kar je bilo v zvezi z otroki, s to kričečo nesnago, kot so jih nekatere gospe imenovala; ta dan, po toliko letih, pa je začutila, da ni dosegla tistega, kar ji je bilo določeno od vekomaj.

»Kaj je v tem ljubkem, dragem otroku, ki ga srečujem?« se je vpraševala. »O, kako veselo more biti življenje s takim otrokom!«

Vseh petdeset njenih let se ji je ob tem razmišljanju razgrnilo pred očmi, jo bodlo in slepilo, da je mežikala. Vse, kar je bila v tem času doživela, je videla na dnu duše in se je zgrozila. Niti enega samega žarka sreče ni našla za zaklopnicami svojih doživljajev, kot veriga strnjeni pa so se ji prikazovali trdi in mračni dnevi, polni nesreče in bolečine.

Ko je razmišljala in primerjala svoje življenje z enim samim mesecem, ki bi ji ga osladil tak prisrčen otrok, kakor je prijazna tuja

dama, si je morala priznati, da bi zavrgla vse za en sam tak mesec. Toda, kar je bilo, se ne da popraviti; gubasto je sedaj čelo Dobravčeve Katarine, čeljusti so prazne, koža vene, rumeni členki na prstih pa postajajo nekam čudno debeli, da silijo iznad kože in bijejo s svojo neenako debelino v oči. Prepozno je prišla tista jasna in lepa misel. Materinstvo Katarine Dobravec je usahnilo, zamrlo brezkoristno, ne da se obuditi; kdor pa ni trpel, naj tudi ne uživa veselja.

Toda Katarini Dobravec je bilo usojeno, da okusi lepoto in prelest ljubezni, ki veže starše z otroki, okusi sicer samo za hip, toda dočaka jo vendarle. In ko je pozneje razmišljala o tem, si je želela, da bi je ne bila nikoli čakala. Tistemu staremu, od nekdanj ji znanemu življenju se je privadila, da ga niti čutila ni več. Ko so jo oštevali, je molčala, godrnjala tu in tam ali pa se je tiho obrnila in šla, zadnja leta pa je celo oštevanje ni več bolelo. Vse je zamrlo v njej, vse je okamenelo in oledenelo, gledala je, ker so pač oči gledale, poslušala, ker so poslušala ušesa in hodila je, ker so se noge premikale, in taka bi umrla, ko bi se ji ne vzdramilo nenadoma hrepenenje po topli, mladi roki, ki bi ji gladila zgubano lice.

V svoji oboževanki je videla hčer, prijateljico, dobrotnico in tolažnico; z vso močjo duše se je navezala nanjo, in ko je včasih razmišljala, kako bi bilo, ko bi bila mlada, Vida pa v resnici njen otrok, a bi bilo treba roditi in vzgajati še novo deco, si je priznala, da bi tistih, ki bi prišli za Vido, ne ljubila, zakaj v njej ni bilo prostora za novo ljubezen.

II

Nekega jutra je Katarina Dobravec doživela čudno stvar. Kakor nponavadi sta se zopet srečali s prijazno gospodično, ki pa se je ustavila, ji segla v raskavo roko ter jo nagovorila. Katarini Dobravec se je zdelo, da še nikoli v vsem življenju ni slišala tako prisrčno donečega glasu; da še nikoli ni držala med prsti tako mehke in tople roke, da še nikoli ni vdihavala tako lepo dišečega vonja kot ob tistem prvem pomenku z gospodično Vido. Ona pa ji je dejala mamica, draga mamica, in po glavi jo je pogladila ter ji popravila za zmečkano rjavo ruto pramen las, ki ji je bil zlezal izpod nje. Katarini so se ulile solze. Ni vedela, zakaj so se ji ulile, toda tako lepo, tako veličastno in blaženo ji je bilo v duši, da se je razjokala nad toliko lepoto, stisnila Vidino roko, jo naglo pritisnila na ustnice in jo poljubila; za hip se je zazrla v belino njene kože, nato pa z levo stranjo ter med smehom in solzami ponavljala:

»Ljuba, draga, zlata gospodična!« drugega ni mogla reči.

Vida jo je sočutno opazovala. V kotih njenih sinjih, kot morje globokih oči so se lesketale solze, nekaj toplega in sladkega je šlo skozi njeno dušo, ki je trepetaje grabila nazaj, daleč nazaj med spomine na mater. Še vedela ni, otrok, petletno dete, kaj pomeni, če za-

grebejo mater. Vseh petnajst let je tožila po eni sami uri materine ljubezni, petnajst let je iskala eno samo črto njenega obraza, ki bi jo potolažila in opogumila za pot v življenje, toda ni našla ne materinske ljubezni, ne tople nesebične duše, na katero bi se lahko naslonila in katera bi ji vsaj v najmanjši obliki nadomeščala mater. Njena globoka, po lepoti in dobroti koprneča duša je brodila po neznanih pokrajinah, hoteč najti pot k studentu materinske ljubezni, ki je je okusila tako malo, a pot je bila dolga in strma, studenca pa ni bilo nikjer, da je že skoraj omagala.

Tu je otroke je gledala, kako poljubljajo mater, kako jo kličejo, jo izprašujejo o tem in onem, njej pa se materino lice ni nikoli nastavilo v poljub, sladka materina beseda ji ni nikoli pripovedovala zgodbic o tolovajih, vilah in škrtih, zakaj mati je ležala bolna prav od tistega časa, do katerega segajo prvi Vidini spomini.

Pozneje jo je vodila v cerkev mačeha; mačeha je popravljala šolske naloge, ji natezala uhlje in jo metala klečat v shrambo, vso pretepeno in mokro do solz, tam je morala prebiti ure in ure; jok in prošnje mačeha niso ganile, brezčutna je bila, ježno je gledala in kričala je.

Tako nedopovedno je v tistih težkih dneh zahrepenela po materi, po eni sami blagi in mehki besedi materinih ust, po enem samem dotiku materine roke, toda mati je počivala za vasjo tiho in negibno, trava je rastle na njenem grobu in krt je ril po njem.

Pozneje se je izučila brivske obrti, delala za pomočnico, živela pri tujih ljudeh in še vedno iskala nadomestila za nedoživeto materino ljubezen.

Tisto jutro, ko je bila na kasarniškem hodniku prvič srečala Katarino, se ji je dvignil v duši svetel in jasen občutek ter jo prisilil, da jo je pozdravila. Pozneje se je spraševala, čemu jo je prav za prav pozdravila, a si ni vedela odgovoriti, ni pa tudi mogla zabrisati v srcu tistega vtisa, ki ji ga je pustila Katarina Dobravec. Postava, obraz in prijazne, lepe Katarinine oči so se ji zdele tako znane, ljube in drage, da je mislila nanjo kakor na svojo mater.

Ko se je prikopala do kruha, se razgledala po življenju in ga spoznala, da je zahrbtno, brez ljubezni, brez mehkobe in prijateljstva, je sklenila, da se mu izogne. Od daleč ga bo gledala, od daleč bo poslušala vabečo muziko in prostaške klice pijane ljubezni, s katero vabi svet v svoj zmedeni vrtinec. Staro, dobro ženico si najde, vzljubita se, in kot mati in hči bosta živeli. Iskala je, a zaman; tisti trenutek pa, ko je srečala Katarino, je bila prepričana, da je našla.

»K sebi jo vzamem, stara leta ji osladim, gotovo ima težko življenje za seboj,« je sklenila in njen sklep je dobival dan za dnem močnejša tla, da bi ga nazadnje ne mogla porušiti, čeprav bi ga bila hotela.

»Mamica, k meni pridite! Pustite delo pri tujih ljudeh, ki so trdi in nehvaležni! Dom si ustvariva, mati in otrok bova, ljubili se bova;

nadomeščali mi boste mater, v dušo vam vidim, poznam vas, ker ste podobni moji materi.«

»Otrok, draga, ljuba gospodična! Meni je vse to tuje. Česar pa nisem prejela, ne morem dajati. Moja pot je vodila po trnju in osatu. Ne ljubezni, ne veselja ni bilo na njej, mrki in hudobni ljudje so me jemali na delo in me plačevali molče. Tako sem preživela do danes. Kako bi tedaj mogli zahtevati od mene, da vam nadomeščam mater. Ne, ne, ljuba gospodična! Tudi se človek v štiridesetih letih tako navadi dela in mrkih obrazov, da bi mu bilo nerodno in težko, ko bi jih lepega dne ne videl pred seboj. To ni zame — in v breme bi vam bila. Kaj pa mislite! Ne, ne!«

Pa sta se dogovorili, najeli stanovanje ter se vselili vanj. Vida je opravljala svojo službo, igrala materi citre, jo negovala, oblačila in ji gladila rumeno, ohlapno kožo, ki je postajala čedalje manj odurna, ker so ji mir, sreča in veselje z »otrokom« začeli puščati pod kožo tanke plasti maščobe, ki se je dvigala in dvigala in napenjala kožo.

Že po nekaj dneh je zavladalo med njima prisrčno razmerje. Povedali sta druga drugi zadnji kosem svojih doživljajev, da sta se poznali podrobneje kakor marsikatera mati in hči.

III

Dve leti po tistem, ko sta se Vida in Katarina našli, sta potekli. Druga leta so lezla tako počasi; polževo in leno so drsela, in njihov duh ni hotel izginiti še dolgo potem, ko so se že privlekla do mesta, kjer krivulja življenja zavije navzdol, in niso se hotela skloniti po poti v dolino, iz katere ni več izhoda, kakor da jim je bilo žal življenja, žal toplote, pomladi, jeseni in zime. Ti dve leti pa sta zginili nenavadno naglo; komaj sta začutili njun dotik, vdihnili njun vonj, ju že ni bilo več. Gledali sta druga drugo in se izpraševali, kakšni vzroki so tok leta gnali s tako silo.

V vsem tem času nista poznali ničesar razen samih sebe. Druga za drugo sta živeli, druga drugo sta presenečali z ljubeznivostmi, druga po drugi sta koprnili, druga druge sta se veselili in ljubosumno sta čuvali druga nad drugo.

Kadar se je Vida zakasnila na delu dalj, kot je bil njen čas, je Katarina nejevoljno in strahoma hodila po kuhinji, odpirala oknice, stezala glavo skozi okna in gledala po ulici, če že morda »otrok« ne prihaja. Sedaj si življenja ni mogla več misliti brez svojega »dekleta«, in strah je je bilo, ko se je ozrla v samoto in praznino svoje preteklosti. Vsa ljubezen, ki je počivala v njenem srcu, ker ji je ni nihče popil niti kapljice, se je zlila na Vido. Vsa skrb petdesetletne, v ognju preizkušene ženske, se je usmerila na Vido. Hotela je skrbeti za nekoga, se zanj bati, ga braniti pred pošastnostjo dobe ter mu dati vse bogastvo svoje izkušenosti, za katero je ni nihče nikoli

vprašal, a je je vendar imela toliko, da bi z njo lahko rešila propada stotine propadajočih.

Tisto prisrčno razmerje matere do otroka se je med njima še poglobljalo, po enem letu nista nikoli več mislili, da sta tujki. Nihče ni poznal njune preteklosti, nikomur ni prišlo na misel, da morda sploh nista mati in hči. Spoštovali so ju, ju prijazno ogovarjali in cenili kot najboljši ženski v hiši.

Vida ves ta čas ni iskala zabave. Sicer je ni iskala niti prej, toda če so jo povabili na ples ali kozarec piva, je šla in je plesala in pila. Časih se je celo nekoliko opila, da bi zabrisala v svoji duši stud nad svetom in brezbrežno hrepenenje po topli, ljubeči roki, ki je nikoli ni poznala. Obletavali so jo raznovrstni ljubeznivi mladeniči s cedecimi se besedami na ustnicah in s priučenim izrazom ponižnosti v očeh, ko pa je spoznala, da je vse sama sebičnost, ki ji ni sveto niti najlepše, najiskrenejše in najpobožnejše čustvo, se je smejala tem mehkim besedam, velikim in silnim po njihovi neumnosti. Ti dve leti, odkar je živela s svojo materjo, pa se ni odzvala niti tistim redkim, priložnostnim vabilom.

Katarina Dobravec še v vsem svojem življenju ni bila stopila v gledališče. Tuj, neznan in bajen se ji je zdel tisti svet, o katerem je čula toliko pripovedovati, in trepetala je, ko je prvič šla vanj s svojo Vido. Svetloba jo je slepila, barvni prelivs so jo omamljali, muzika je božala njena stara ušesa tako rahlo in toplo, da je stiskala Vidino roko in mrmrala: »O ti dobra, zlata moja, kaj vse mi daješ!«

Vida se je ob takih prilikah čutila srečno, tako srečno, da si ni želela ničesar drugega. Ves njen namen je bila Katarina Dobravec, mimo nje ni videla ničesar, kar bi utegnilo navezati nase njeno zanimanje ali njeno ljubezen. Nikoli si ni mogla dopovedati, da bo to moralo miniti, zdelo se ji je, da bosta tako živeli dolgo, dolgo, in da bosta tudi umrli skupaj; brez nje ne bi mogla živeti.

»Omoži se, Vida! Ne ginevaj, kot sem ginevala jaz, življenje z otroki je tako lepo,« ji je prigovarjala Katarina. Toda Vida ni hotela niti slišati o tem, čeprav je bila mati pripravljena iti z njo, ji gospodinjiti in skrbeti zanjo, za otroke in moža, kakor skrbi sedaj. Vidi se je dve leti takšnega življenja zdelo premalo, hotela se je odškodovati za vse grenke dni in se morda — morda nazadnje še res poročiti. To o poroki jo je napadalo samo časih, ko so jo kljub vsemu obhajale misli, da bo mati umrla prej kot ona, zakaj njene kosti so stare, oči se sušijo in telo se ključi. Tista sebična, preračunana ljubezen, ki se tako naglo spremeni v nizkotnost, jo je odbijala in s studom je pomislila nanjo, ko jo je primerjala z vezmi, ki vežejo razmerje Katarine in nje, in se spomnila, da bi morala žrtvovati to visoko, blagoslovljeno pesem za ono, ki se porodi, ugasne in je ni več.

Na pustni večer, v začetku tretjega leta, pa Vida ni prišla domov. Katarina je sedela pri mizi, rila s prsti po sivih laseh nad čelom ter

s solznimi očmi opazovala kazalec ure, kako se je neusmiljeno in naglo pomikal proti dvanajstim.

»Kaj je z otrokom? — Da mi ni zbolela; da se ji ni kaj zgodilo, kaj nevarnega? Morda jo je povozil avtomobil, težak voz, ali ji je padlo kaj na glavo? Nezavestna leži v bolnišnici, kliče me, jaz pa tu lenarim, ne da bi ji pomagala, ji obrisala znojno čelo in ji dala vode. — Morda pa jo je kdo napadel? ... K stražniku stopim in mu naznam, da je še ni. — Ne more biti vse prav. — Vedno je hodila ob uri domov. Časih je sicer zamudila pol ure, uro, nikoli pa še ni izostala do polnoči. Nekaj ni v redu. Nekaj se je moralo zgoditi.«

Oblekla se je, šla do vrat, se ustavila, ne da bi jih oddrznila, se vrnila, slekla se in je čakala dalje. Strah jo je bilo iti po stopnicah ali stopiti ven, morda jo najde zunaj krvavo, na tleh ležečo, z razbito glavo in polomljenimi rokami ... Stresla se je, zastrla okna in začela moliti. Ura je šla proti eni — proti dvema, Vide pa še vedno ni bilo. Katarina je molila: »Usmili se je, ne vzemi mi je, ko sem jo komaj našla! Poslej zame brez nje ni življenja. Vrne mi jo, o vrni mi jo, da bo zopet veselo v sobi, da se mi lice zopet nasmehne! Kaj hočem na svetu sama brez otroka!«

Ob petih zjutraj je Vida vstopila. Katarina je sedela sključeno v postelji, rožni venec je vrtela med prsti in upirala pogled na vrata. Vida se je je ustrašila, takšna je bila. Huda, neprespana noč jo je bila postarala za dve leti. Zaprla je vrata in šla po sobi. Zadišalo je po tobaku in vinu, lica pa so ji gorela v čudni temni rdečici. Šla je proti postelji. Katarina ni izpregovorila besede, zgrudila se je na ležišče, zakopala obraz v blazine in zahlipala, da se ji je staro, izmučeno telo stresalo v krčih. Vida je planila k njej, ujela njeno roko, jo poljubljala in ji med solzami in smehom dopovedovala vzroke nocojšnjega izostanka: »Kolegi so me povabili na pustovanje; nisem mogla odreči in sem šla z namenom, da posedim med njimi uro ali dve, pa so me zadržali. Vam nisem mogla poslati obvestila. — V družbi je bil tudi mlad človek, zanimiv fant, plesala sem z njim, veliko sem plesala z njim in ure so tako naglo tekle ...«

»Ne pripoveduj, o njem mi ne pripoveduj! Ko si vstopila, sem vedela!« je dejala Katarina in zajokala s še večjo močjo.

Vida jo je tolažila in jo prepričevala, da v plesu ni ničesar hudega, in da vendar ni več otrok, ki bi se dal gnesti in obračati, kakor bi kdo hotel. Čemu, le čemu si toliko žene k srcu. Tudi druge so plesale, pile in kadile. Saj že od nekdaj plešejo! Pogovorila jo je, potolažila in zaspali sta.

Pozneje je Vida pogosteje izostajala. Ne sicer cele ure kakor na pustni večer, pač pa uro ali dve. Da bi svojo mater oškodovala za izgubljeni čas, ji je posvečala še več skrbi. Svoje izostajanje pa je zagovarjala z obilnim delom v brivnici, in tudi se je baje pripravljala na tekmo lasničarjev, ki je bila pred vrati. Katarina ji je verjela, ji vse odpustila, ker jo je razumela, in ljubila jo je kakor doslej.

Trije meseci so minili. Vida se je sestajala z mladim, elegantnim, »ljubeznivim« človekom, ki jo je ljubil »bolj od svojih oči«, ki jo je hotel »nositi na rokah« in ji »postlati življenje z rožami«. Lepo in sladko je govoril, da se ji je duša nevede odpirala na stežaj, in še preden se je zavedela, ga je ljubila z vso močjo svoje mlade, nedolžne ljubezni.

Ko je opazila, da je postala žrtev lahkomiselnosti, ko je začutila pod srcem sad njune ljubezni, se je ustrašila življenja pred seboj; ustrašila se je materinih plahih oči, vprašujočih pogledov in molka. Vse drugo bi lahko prenesla: tepenje, sramoto, žalitve, samo materinega nemega pogleda ne, njene tihe zaskrbljenosti in bojazni zanjo. Hotela ji je napraviti presenečenje in se omožiti. Boljše bo tako, ker ji je bilo do tega, da si materino naklonjenost ohrani in ji utaji svojo sramoto.

Prosila je, ga rotala, naj se spomni svojih obljub, on pa se je smejal, glasno in rezgetajoče se je smejal kakor konj na paši. Poslal je njeno nosečnost k vragu in ji povedal zanjo lek. Udarila ga je v obraz, prav v sredo obraza, da se mu je čez ustnice pocedila kaplja krvi, mu pljunila v obraz in šla brez besede, prsi pa ji je hotelo razgnati.

Zagrizla se je v življenje, hotela ga je premagati, a jo je tlačilo k tlom. Težke, moreče misli so legale nanjo in jo ubijale. Njena mladost se ji je zdela uničena, njeni cilji in svetinje oblateni, vrženi na tla in poteptani. Sramovala se je svoje lahkovernosti, svojega izdajstva nad materjo; ni si mogla odpustiti. Bolelo jo je, da se je dala preslepiti. Poznala je svet, predstavljala si ga je nizkotnega in odrivala ga je od sebe, dokler ni začutila v žilah tistega viharja, ki polepša vse. Strah jo je postalo življenja pred seboj. Ne zase — zase se ni bala, pač pa za mater: kako bo vest sprejela, kako jo bo prenesla, ona, ki ji je edina v življenju darovala ljubezen in srečo in vse, po čemer je hrepenela njena duša. »Tega ne bo prenesla!« si je dejala. Izogibala se je in se izmikala njenim pogledom, da bi ji sramote ne brala v očeh.

Čas je bežal; njen fant je hodil z drugo, se izpostavljal njenim pogledom, da bi jo žalil in morda pripravil do dejanja, na katerega jo je napeljeval. Telo ji je naglo postajalo težko in neokretno, včasih jo je napadala slabost in jed ji ni več šla v slast. Prikrivala je pred materjo ter se delala, kakor da bi ji ne bilo nič.

Odpovedala je službo, pisala v južne kraje prijateljici ter ji obrazložila vse. Prišel je odgovor; — dobila je službo na jugu. Za leto ali dve je hotela tja, da je mati ne bi gledala take. Pozneje se vrne, jo poišče znova in zopet bosta zadovoljni. Otroka ji prikrije, v rejo ga da in ji ga morda pokaže kdaj pozneje, ko jo bo že pripravila na to, da je odkritje ne bo nenadoma udarilo po glavi.

S težkim srcem se je pripravljala na pot, skrivala namene pred svojo materjo in jo ljubkovala.

Katarina je zadnje dni pred Vidinim odhodom postajala nekam nemirna. Čutila je nekaj težkega, morečega in tegobnega. Premišljala je, gledala in ugibala, a ni našla ničesar.

»Ti ne čutiš ničesar, Vidka?« jo je vprašala.

»Ničesar, mati. Kaj naj bi čutila?«

»Ne vem; tako trudno in mračno mi postaja v prsih. Zdi se mi, da je v zraku nekaj zlega, kar me tišči in tlači.«

»Nič ni, mati, nič! Zdi se vam; človeka časih oblete taka čustva.«

»Ampak tebi je nekaj, Vidka. Plaha si in vznemirjena; ne gledaš več tako, kakor si svoj čas.«

Potolažila jo je, umirila jo, dasi je bila tolažbe sama potrebna. V soboto popoldne se je odpeljala.

Katarina Dobravec je bila odšla med tem v mesto po opravkih; ko se je vrnila, se je prestrašena ozirala po tihi, razmetani sobi. Klicala je, a odziva ni dobila, Vide ni bilo nikjer. Stikala je po stanovanju, jo iskala, a je ni našla. Na mizi je zagledala pismo; poiskala je naočnike. S trepetajočo roko jih je zatikala za ušesa, zgubane ustnice pa so se ji tresle, ko je zlagala mrmraje besedo za besedo, kar je stalo v pismu. Da je odšla, je pisala, ker je dobila doli na jugu dobro službo. Njej ni hotela povedati, ker bi jo pregovorila. Naj se ne boji zanjo, pazila bo nase, da se ne zgubi. Njo pa bo podpirala, da ji ne bo treba zopet na delo, gotovo pa se vrne, naj ji veruje in naj jo čaka.

Katarina Dobravec je dolgo brala, brala še in še, in molčala, nevede je lezla na stol in tam je sedela dolgo, dolgo.

IV

Sedaj so od tistih dogodkov minila tri leta. Katarina Dobravec hodi po vaseh in berači. Kroglice rožnega venca ji drdraje polze med prsti, na cesto gleda in ustnice pregiblje. Menda nikoli ne počiva z molitvijo. Uro za uro jo je videti na cestah: od prve zore do mraka, vedno hodi v isti obleki, z isto ruto na glavi in vedno pokimava z glavo kakor utrujen konj.

Vida se po dveh mesecih ni več oglasila, pozabila je nanjo in na njune lepe dni. Omožila se je, mati je in preteklost leži mrtva v njej.